

Generalitat, poder real

Autor: Irene Casellas

Data de publicació: 02-02-2024

El descobriment del manuscrit de començaments del segle XV que recopila les normes fundacionals de la Generalitat confirma que, ja en els seus orígens, la institució era estrictament independent de la corona.

Doctorat cum laude en dret per la Universitat Pompeu Fabra, Pere Ripoll és el responsable d'haver descobert el manuscrit que recopila les primeres normes de la Generalitat catalana, un document d'enorme interès històric que demostra que ja en el segle XIV el poder reial a Catalunya estava supeditat a les decisions de les corts. Conegut com el Llibre dels vuit senyals, aquest manuscrit estava mal catalogat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (arxiu que pertany al Ministeri d'Educació, Ciència i Esports) i no havia estat objecte d'estudi fins que Ripoll el va localitzar durant la recerca del seu doctorat.

"L'Arxiu de la Corona d'Aragó va rebre erròniament aquest nom en el segle XIX. En realitat era l'arxiu del rei a Barcelona. També va ser on van anar a parar els documents de la Generalitat en el segle XVIII, quan els decrets de Nova Planta la van abolir després de la desfeta del 1714", explica Ripoll. Per tant, es van aplegar en un únic arxiu documents de dues institucions que havien estat enfrontades l'una amb l'altra. I és en aquest arxiu on va aparèixer el manuscrit, que va ser escrit en el segle XV i que recull les normes dictades fins llavors.

INSTITUCIONS SEPARADES

"El que volíem demostrar buscant el Llibre dels vuit senyals és que les normes fundacionals de la Generalitat havien

estat motiu de recopilació. D'això se'n deriva que era una institució separada de la corona, amb un dret propi, i que el rei no la podia modificar o abolir." Això era el que el rei Ferran I d'Antequera –de la casa dels Trastàmara– havia insinuat quan va assumir la corona després de la mort de Martí l'Humà, a començaments del segle XV. Per això la Generalitat es va afanyar a fer aquesta recopilació de les normes. En l'època medieval, a Castella, les comissions estamentals (formades per representats de la noblesa, l'Església i les viles i pobles) tenien una naturalesa completament diferent a la que tenien a Catalunya. Allà estaven al servei del rei. En canvi, a Catalunya, la Diputació del General, l'origen de la Generalitat, estava al servei dels mateixos estaments.

"És a partir d'aquí que es comença a crear una hisenda i un entramat institucional paral·lel al de l'autoritat reial, però no al seu servei, sinó al servei del general de Catalunya, que és el *populus*", indica Ripoll. El seu objectiu buscant el Llibre dels vuit senyals era trobar la base legal d'aquest sistema. No va ser una tasca fàcil i va trigar cinc anys a completar-la.

El director de la seva tesi, el professor Tomàs de Montagut, havia estudiat el manuscrit anomenat Llibre dels quatre senyals, que va recopilar, en el segle XV, la normativa de la institució de la Generalitat de l'època moderna. Així va descobrir que en un inventari fet dos segles més tard, anomenat Repertori gros, l'aleshores notari o escrivà major de la Generalitat, Pere Pau Vidal, havia detallat que entre els documents guardats en un armari especial, destinat als més rellevats, hi havia consignats el Llibre dels quatre senyals i també un altre document al qual es referia com a Llibre dels vuit senyals.

els senyals, els escuts

S'ha de tenir en compte que en aquella època els llibres eren peces úniques i que els escrivans i juristes s'hi referien en funció de les seves característiques físiques. Així, es podria parlar del Llibre verd o del Llibre blau, en funció de les seves cobertes. El Llibre dels quatre senyals rebia aquest nom perquè a les seves cobertes hi apareixien quatre senyals o escuts de la Generalitat (en aquell moment la creu de Sant Jordi). "La hipòtesi de la qual partíem era la següent: si el Llibre dels quatre senyals recopilava la normativa de l'època moderna, el dels vuit senyals havia de recopilar l'embrionària", indica Ripoll. La primera pista per localitzar-lo la va deixar el mateix Pere Pau Vidal quan va escriure un compendi de totes les normes de la institució de la Generalitat. En el preàmbul va escriure que tot allò eren "capítols i actes de cort antics" i que els havia copiat del Llibre dels vuit senyals. De fet, el manuscrit de Vidal tenia una coberta amb vuit senyals, fet que fa sospitar a Pere Ripoll que el que va fer l'escrivà va ser aprofitar les cobertes de l'original, de dos segles abans, un cop el va haver copiat. "En va fer una versió millorada, perquè quan algú hagués de consultar el Llibre dels vuit senyals consultés la seva versió." En qualsevol cas, en el segle XIX el manuscrit original que Vidal va copiar i que continuava a l'Arxiu de la Corona d'Aragó es va restaurar, se li van posar unes cobertes noves i se'l va catalogar d'una forma errònia, com a *Capítulos de las Cortes hechas en Monzón en 1376*, en catalán. Els responsables de la catalogació no van comprovar que la normativa que inclou va del 1359 al 1422. "Només calia fullejar-lo per veure que no es tractava només dels acords del 1376, però aquesta és la primera norma que et trobes, i això va fer que la utilitzessin per al títol, la qual cosa va crear confusió", indica Ripoll.

"Però que aparegui aquesta data –afegeix– també és interessant, perquè és el moment en què la Generalitat agafa la seva forma definitiva per al que queda de la baixa edat mitjana i per a l'edat moderna. Per tant, era lògic que si es volia consultar, aquesta normativa fos la que aparegués primer."

quatre columnes

Una altra pista per trobar el manuscrit també va ser un document de Pere Pau Vidal, en aquest cas recopilant els poders que tenien els diputats de la Generalitat. Conté unes gloses al costat en què es diu que la informació s'ha extret de la quarta columna de determinat foli del Llibre de vuit senyals. "Sabíem, per tant, que havia de ser un manuscrit fet

abans de la reforma de la Generalitat del 1422, i que havia de tenir quatre columnes per foli. Així vam arribar al manuscrit en qüestió, que mai havia estat objecte d' estudi. Quan vam demanar consultar-lo ens van posar molts problemes, només hi hem pogut tenir accés tres cops, però vam poder comprovar que, efectivament, al foli i a la columna que citava Pere Pau Vidal hi havia aquella informació concreta. Per tant, tot coincidia, era una pista molt clara", diu Ripoll, mentre recorda la satisfacció que va sentir en veure que anava pel bon camí. Ara bé, per acabar de confirmar que havia trobat el manuscrit amb les normes que són l'origen de la Generalitat va haver de recórrer a la crítica textual: si en Pere Pau Vidal l'havia copiat dos-cents anys després, segurament també havia copiat els errors significatius que s'hi havien comès en l'original. "Havíem d'anar a les possibles fonts del Llibre dels vuit senyals, revisar paraula per paraula, i comprovar que els errors s'havien anat repetint", indica. Així era, com va poder comprovar després de consultar divuit manuscrits anteriors en què es detallaven les normes que després es van recollir en el llibre. I és aquí on arribem a la part del seu contingut: documents sorgits de les corts, normes que s'hi havien pactat i que establien el funcionament de la Diputació del General (aquest general entès com la cosa pública, tal com es repeteix moltes vegades en els documents).

"Quan els Trastàmara arriben a Catalunya es troben una institució que possiblement no acabaven d'entendre. A Castella fan un ús més absolutista del poder. Si bé hi havia pactisme i el rei i les corts pactaven les lleis, els reis castellans van considerar que les pragmàtiques, les normes que podien promulgar, tenien el mateix nivell que les lleis de rang general aprovades per les corts. Les podien modificar i fins i tot les podien abolir. Això, a Catalunya, estava prohibit. A Catalunya, la potestat normativa del rei era inferior a les constitucions aprovades a les corts. Són dos models totalment oposats d'entendre la política", insisteix Ripoll. Per tant, a Castella la monarquia se sentia legitimada al mateix nivell que les lleis aprovades a les corts. En canvi, a Catalunya, especialment a partir del 1283, les corts van establir que el rei només podria promulgar lleis de caràcter general si les pactava amb les mateixes corts. "No està ni a la mateixa altura ni per sobre, sinó per sota."

control dels diners

Això era així perquè la Generalitat havia anat creant una institució paral·lela a l'autoritat reial. Les normes definien clarament que ningú de l'entorn de la monarquia podia formar part de la Generalitat ni es podia entremetre en els seus afers. "Sobretot, es deixa molt clar que els diners només poden ser recaptats, gestionats i gastats per la Generalitat. És a dir, els estaments ajudaran el rei en les empreses bèl·liques, però el rei no tocarà els diners. Així és com es va creant la institució, amb uns poders propis", remarca Ripoll. Aquest expert en història del dret dedueix que el Llibre dels vuit senyals va ser una primera recopilació de normes feta per deixar clar al rei aquest punt.

"A partir d'una sèrie de cartes vam veure que quan es decideix fer una primera compilació del dret català, el rei Ferran d'Antequera vol que aquesta estigui a l'arxiu reial, perquè considera que la monarquia és una institució eterna que no pot acabar mai, mentre que si els documents els guarda la Generalitat es poden perdre, perquè considera que aquesta és una institució que es pot abolir." Evidentment, als diputats de la Generalitat no els va agradar aquesta insinuació i com a resultat van recopilar la normativa per demostrar al rei que la Generalitat tan sols es podria abolir si els estaments ho volguessin. "Deixen clar que existeix una autonomia pròpia i amb un règim jurídic propi, per això decideixen recopilar la normativa que s'ha anat pactant fins llavors, i d'aquí surt el Llibre dels vuit senyals", conclou.

Irene Casellas

Podeu llegir l'article original a través del següent enllaç:

<https://www.lrp.cat/reportatges/article/1738680-generalitat-poder-real.html>